

TUNNUSTAMISEN PROBLEMATIIKKA AMMATILLISESSA KUNTOUTUKSESSA

Johdanto

Tässä teoreettisesti orientoituneessa katsauksessa tarkastellaan Kansaneläkelaitoksen ammatillista kuntoutusta tunnustussuhdeteorian tarjoamien näkökulmien avulla. Filosofi Axel Honnethin (1995) mukaan sosiaalinen maailma sisältää jatkuvaa kamppailua. Ihmispersoonilla on tarve rakastaviin, kunnioitaviin ja arvostaviin suhteisiin, vaikkakaan kaikkien kohdalla ja kaikissa tilanteissa tällaiset suhteet eivät toteudu. Itse tunnustaminen tapahtuu persoonien välillä intersubjektiivisissa ja institutionaalisissa suhteissa. Katsauksessa hyödynnetään myös tunnustuksen patologioita professionaalisten käytäntöjen yhteydessä käsitelleitä tekstejä (esim. Niemi 2014; 2015).

Kelan ammatillinen kuntoutus on suunnattu väestölle, jonka työ- tai opiskelukyky on alentunut sairauden tai työkykyä heikentävän kokonaistilanteen vuoksi (Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista 2005/566). Ammatillisen kuntoutuksen asiakkaaksi pääsee, mikäli kuntoutusta myönnetään Kelan ratkaisukäytäntöjen mukaisesti. Varsinaisia ammatillisen kuntoutuksen palveluja on monenlaisia, ja niitä ohjataan Kelassa palvelukuvauksilla. Kelan lisäksi ammatillista kuntoutusta tarjoavat Suomessa tapaturma-

ja liikennevakuutuslaitokset, eläkelaitokset sekä työhallinto. Yleisesti ammatillinen kuntoutus voidaan nähdä valtion ja kansalaisten välisenä käytäntönä, jossa kansalaisten oikeuksia ja mahdollisuuksia työhön pyritään turvaamaan tilanteissa, joissa heidän kykynsä työhön nähdään alentuneen. Tällöin ammatillinen kuntoutus on myös kansalaisten työelämämahdollisuuksia tasaava kompensatiokeino.

Tässä analyysissä hyödynnetään soveltaen aineistoa, joka on kerätty Kelan ammatillisen kuntoutuksen uudistuksia selvittäneen Muutos-hankkeen osatutkimuksessa (AMKU-tutkimus, ks. Kela 2017). Tutkimuksessa tarkasteltiin ensinnäkin toimeenpanotutkimuksellisesti Kelan ammatillisen kuntoutuksen vuonna 2014 toteutunutta lakiuudistusta, jossa kuntoutukseen pääsyn kriteerejä pyrittiin lieventämään. Aineistoon sisältyi ammatillisen kuntoutuksen päätöksiä tekevien ratkaisijoiden ja ratkaisuihin lausuntoja antavien asiantuntijalääkäreiden haastatteluja (yhteensä 19) sekä ammatillisen kuntoutuksen hakijoille suunnattu kysely (n=974). AMKU-tutkimuksen toisessa osiossa arvioitiin Kelan uutta palvelua, ammatillista kuntoutuspalvelusta, jossa yhdistyivät entiset kuntoutuspalvelut ja kuntoutustutkimus (ks. Kela 2015). Palvelussa käyneille suunn-

nattiin postikysely (n=352). Lisäksi kerättiin tapaustutkimusaineisto: kahdeksaa osallistujaa, heille kuntoutusta suosittelevia tahoja sekä heidän omaohjaajiaan haastateltiin.

Tarkastelemme tässä katsauksessa tunnustuksen edellytyksiä ammatillisessa kuntoutuksessa. Ammatilliseen kuntoutukseen pääsy näyttäytyi ensisijaisena tunnustamisen mahdollisuuden edellytyksenä. Toiseksi tunnustamisen mahdollisuudet määrittäytyivät asiakkaaksi ottamisen jälkeen kuntoutuspalvelussa. Tunnustusta asiakkaaksi ottamisen käytännöissä tarkastellaan tässä katsauksessa ensisijaisesti lakiuudistusta käsitelleen aineiston pohjalta, tunnustusta kuntoutuspalvelun prosessissa puolestaan ammatillista kuntoutuspalvelusta koskevan aineiston pohjalta.

Vertikaalinen ja horisontaalinen tunnustaminen

Kuten Heikki Ikäheimo (2014, 114) toteaa, kyse ei ole ”tunnustamisesta” siinä merkityksessä, jossa syntejä tai syyllisyyksiä tunnustetaan, eikä ”tunnistamisesta” tai ”identifioimisesta” niissä merkityksissään, joissa mitä hyvänsä asioita tunnustetaan eli identifioidaan, vaan kyse on nimenomaan persoonien tunnustamisesta. Tunnustussuhdeteorian parissa on käyty yhä jatkuvaa keskustelua tunnustuksen muodoista ja siitä, sisältääkö – ja jos sisältää niin millä tavalla – Honnethin määrittelemä intersubjektiiivinen tunnustus suhde sen osapuolilta jonkinlaisia erityisiä persoonuuden ja itsetietoisuuden vaatimuksia (esim. Isker 2013). Toisaalta tunnustamista (*recognition*) ja tunnustamista (*to recognize, identify, identification*) on määritelty myöhemmin myös ei pelkästään persoonuuteen liittyvänä asenteellisuutena, vaan aktiivisena suuntautumisenä potentiaalisuuteen – siihen että tunnustussuhteen toinen osapuoli on potentiaalinen persoona. Tällöin tunnustaminen on mahdollista nähdä käytännöllisenä ja aktiivisena toimintana. (Vrt. Laitinen 2002.)

Persoonien ja instituutioiden välistä tunnustamista on hahmoteltu ainakin vertikaalisena ja horisontaalisena tunnustamisena (esim. Ikäheimo 2014; Niemi 2015). Vertikaalinen tunnustaminen tapahtuu yksilön ja instituution välillä ylös- tai alaspäin.

Ylöspäin tunnustaminen tarkoittaa sitä, että persoonat voivat ensinnäkin tunnustaa normeja, lakeja ja instituutioita. Tämä tapahtuu joko noudattamalla niitä tai elämällä niiden mukaisesti (”vapaaehtoisesti”, pakon edessä tai jotain tältä väliltä). Toisaalta vertikaalinen tunnustaminen voi toimia alaspäin, jolloin instituutiosta voidaan tunnustaa erilaisia persoonia ja väestöryhmiä esimerkiksi antamalla heille oikeuksia asiakkuuteen. (Niemi 2015.)

Horisontaalinen tunnustaminen tapahtuu puolestaan toisenlaisissa suhteissa. Ikäheimon (2014) mukaan horisontaalisella tunnustamisella voidaan tarkoittaa kahta erilaista ilmiötä: institutionaalisesti välittyntä tunnustamista ja puhtaasti intersubjektiiivista tunnustamista. Institutionaalisesti välittyneessä tunnustamisessa on kyse siitä, että yksilö tunnustaa toisen yksilön institutionaalisen roolin kantajana. Tällöin tunnustus edellyttää institutionaalista järjestystä eikä vaadi erityisiä asenteita osapuolilta, vain oikeuksien ja velvollisuuksien mukaista toimintaa tai toimimatta jättämistä (Ikäheimo 2014). Nämä oikeudet ja velvollisuudet määrittäytyvät lain ja institutionaalisoituneiden normien kautta. Asiakas voi esimerkiksi hyväksyä, että instituutiota edustavalla, tietystä institutionaalisessa roolissa toimivalla henkilöllä on oikeus vaatia häntä hakemaan palveluja täyttämällä juuri tietty lomake (Niemi 2015, 175). Horisontaalisessa persoonien välisessä tunnustamisessa sekä tunnustuksen subjekti että objekti ovat persoonia, ja tunnustaminen voi olla yksi- tai molemminpuolista (Ikäheimo 2014, 115–116). Ikäheimon (2014) mukaan ei-institutionaalisesti välittyneessä horisontaalisessa tunnustamisessa yksilö tai persoona tunnustetaan institutionaalisista rooleistaan tai niiden olemassaolosta riippumatta. Asenteet ovat tässä kontekstissa keskeisiä; tunnustaminen on nimenomaan tietynlaisen asenteen tai asenteiden omaamista. Ikäheimo viittaa tässä yhteydessä Honnethin (1995) mukaisesti tunnustusasenteisiin: kunnioittamiseen, rakastamiseen ja yhteistoiminnalliseen arvostamiseen (Honnethilla *love/basic self-confidence, rights/self-respect, solidarity/self-esteem*).

Tunnustaminen asiakkaaksi ottamisen käytännössä

Aineiston pohjalta hahmottuu kuva siitä, että ammatillisen kuntoutuksen asiakkaaksi ohjautuminen kuntoutusjärjestelmässä sekä Kelan sisäiset ratkaisukäytännöt ovat sidoksissa institutionaaliseen tunnustamiseen ainakin vertikaalisessa alaspäin suuntautuvassa mielessä (vrt. Niemi 2015). Pirstaleinen kuntoutusjärjestelmä tekee tunnustamisesta kuitenkin mutkikasta (vrt. Miettinen 2011; Lehto & Miettinen 2013). Kelan ammatilliseen kuntoutukseen esimerkiksi ohjaudutaan monen eri tahon kautta. Vain neljännes kyselyyn vastanneista ammatillisen kuntoutuksen hakijoista oli hakeutunut kuntoutukseen oma-aloitteisesti. Lisäksi hakijat tarvitsevat lääkärinlausuntoja hakemuksiinsa. Tunnustamisen näkökulmasta yhden kuntoutusinstituution toiminta onkin siten riippuvaista muista instituutioista kuten terveydenhuollosta. “Se riippuu vaan, että missä ihmiset on, missä niillä on se hoitovastuu ja kuka on hoitava lääkäri, saako ne lääkäriaikoja, ja siitä se alkaa, ennen sitä me ei pystytä tekeen mitään.” (Ratkaisija.)

Järjestelmän pirstaleisuus vaikuttaa myös välitiloissa oleviin ihmisiin. Erään ratkaisijan mukaan osajärjestelmien välillä olisi tapahduttava ohjaamista yksin jättämisen sijaan. Tällaiseen näkemykseen sisältyy ikään kuin eettisesti latautunut käsitys osajärjestelmien välissä kulkevista ja potentiaalisesti tunnustettavista ihmisistä tuen tarpeineen. “Ehkä se nyt tässä sitten vielä on korostunut, mutta just se sellainen tietynlainen, että asiakasta ei saisi jättää yksin ja ilman jonkinlaista tukea, et se kokonaisvaltainen vastuu sitten, et jos ei Kela pysty, niin täytyisi ohjata aina johonkin muualle sitten.” (Ratkaisija.)

Järjestelmätasolla asiakkuuden tunnustaminen ei ole sidoksissa yhteen institutionaaliseen asiakkuuden rooliin (vrt. intersubjektiiivinen ja institutionaalisesti välittynyt tunnustaminen). Useissa eri laeissa mainitaan, että mikäli vastuu kuntoutuksesta ei ole laissa mainitulla taholla, on hakija ohjattava oikean tahon pariin. Tällainen ihmiseen (tässä ammatillisen kuntoutuksen hakijaan) kohdistuva valtion lainsäädännön tasoinen

tunnustaminen tapahtuu instituutioiden välissä. Viranomaisilla on vastuu ohjata tarvittaessa kansalaisia toisten viranomaisten toiminnan pariin. Kuitenkin kokonaisvastuu ja ohjaaminen voivat liittyä myös siihen, että osajärjestelmien välissä ihmisillä (persoonilla) on viime kädessä vastuu kuljettaa toisen ihmisen (persoonan) asiaa toiselle ihmiselle tilanteissa, joissa ei itse osaa henkilöä auttaa (intersubjektiiivinen tunnustaminen). Tällöin siis institutionaalisesti välittynyt, rooleihin sidoksissa oleva tunnustus ja puhtaasti intersubjektiiivinen tunnustus sekoittuvat käytännössä toisiinsa (vrt. Ikäheimo 2014; Niemi 2014).

Myös kuntoutushakemusten ratkaisemisen osalta tutkimuksen kohteena olleessa lakiuudistuksessa (2014) oli kyse juurikin tiettyjen potentiaalisten kuntoutujien tunnistamisesta kuntoutusjärjestelmässä. Uudistuksen valmistelussa käsiteltiin pääsykriteerien suhdetta työeläkekuntoutukseen, lisäksi jotkut olennaiset ryhmät olivat jääneet aiemmin ilman kuntoutusta (nuoret, pitkäaikaistyöttömät). (HE 128/2013.) Arviointikriteerijä myös muutettiin siten, että sairauden lisäksi voitiin huomioida hakijan kokonaistilanne – tämä oli uusi käsite laissa. Lain uudistuksen jälkeen kuntoutushakemusten ratkaisemiseen liittyviä linjauksia ja myös kokonaistilanteen käsittelyä täsmennettiin Kelan ratkaisuohteissa. “No ihan etuusohjeen mukaan katsotaan fyysinen, psyykinen ja sitten sosiaalistakin puolta, että miltä se näyttää. Onko siinä semmoisia erityisiä seikkoja, että itse ajattelen että jos se henkilö kuvautuu jokseenkin tavanomaisena niin se ei voi silloin kovin suuresti painaa, mutta jos siinä on jotakin joka poikkeaa selvästi keskimääräisestä, jotakin erityistä kuormitusta, niin kyllä se minusta pitää ohjeen mukaan sitten huomioida.” (Asiantuntijalääkäri.)

Tietynlaisena edellytyksenä asiakkaan roolin tunnustamisessa voivat toimia vielä asiakkuutta koskevat ajattelutavat ja Kelan palvelujen luonne. Kelan palvelukuvausten (standardien) mukaan kuntoutuspäivä on tietyn pituinen. Kuten seuraava aineisto-ote täsmentää, ratkaisujen parissa saatetaan pohtia jopa sitä, jaksako kuntoutusta hakeva olla kuntoutuksessa määritellyn ajan.

“Eihän hän Kelan toimenpiteisiin pysty tulemaan ellei ole motivaatiota eikä jaksaa olla, joka päivä muutamaa tuntia sitten, kuutta tuntia, viis kuusi tuntia pitäisi joka päivä jaksaa olla niin se voi olla vähän hankala näissä tilanteissa. Et tämä on kyllä, pikkusen semmosen hankala tapaus.” (Ratkaisija.)

Kuntoutujan rooliin liittykin siten jo kuntoutusjärjestelmässä ja kuntoutusratkaisuja tehtäessä tiettyjä normittavia vaatimuksia. Kuntoutujaksi voidaan tunnustaa henkilö, joka jaksaa toimia ja on motivoitunut. Mikäli tällainen ajattelumalli toimisi kuntoutusratkaisujen vaiheessa laajana ratkaisujen ohjeena, jäisivät motivoitumattomiksi tuomitut persoonat ilman kuntoutujan roolin mahdollistavaa tunnustusta. Sinänsä lainsäädäntö ei yksinään määritä institutionaalista tunnustamista ja kuntoutujan roolia; siihen vaikuttavat instituution sisäiset toimintakäytännöt ja ohjeistuksissa esiintyvät täsmennykset, mutta myös ajattelutavat, esimerkiksi tässä käsitykset motivaatiosta ja toimintakykyisyydestä.

Tunnustaminen kuntoutuspalvelun prosessissa

Myös Kelan ammatillisen kuntoutuksen palveluiden toteutus sisältää potentiaalisia tunnustamisen paikkoja. Erityisesti palveluiden kuntoutujakohtainen tarpeenmukaisuus näyttäytyy tunnustamisen kannalta olennaisena, ja sen toteutumisen mahdollisuuksia säätelee osaltaan palveluiden standardointi. Kela on ulkoistanut ammatillisen kuntoutuksen palveluitaan kaupallisille yrityksille sekä kolmannen sektorin toimijoille ja ohjaa kuntoutuksen toimeenpanoa palvelukuvausten avulla. Kelan (2016) mukaan palvelukuvausten tavoitteena on turvata kuntoutujille laadullisesti hyvä kuntoutus. Palvelukohtaisissa kuvauksissa määritellään vaihtelevasti palvelun tavoite, rakenne, toteutus ja sisältö sekä palvelussa käytettävät arviointi- ja mittausten menetelmät. Palveluiden toteutus muodostaakin mielenkiintoisen hybridin, jossa yhdistyvät kilpailutuksen asettamat puitteet toiminnalle, Kelan palvelukuvausten kautta toteutuva ohjaus sekä kunkin palveluyksikön omat organisatoriset käytännöt. Mikäli

henkilö ylipäättään osallistuu ammatillisen kuntoutuksen palveluihin, voidaan vertikaalisen, alaspäin suuntautuvan, institutionaalisesti välittyneen tunnustuksen nähdä toteutuvan: henkilö on hyväksytty kuntoutuksen asiakkaaksi. Toisaalta koska palvelu on ulkoistettu, palveluntuottaja on tietyllä tavalla tässä tunnustussuhteessa ulkopuolinen.

Voidaan ajatella, että palvelukuvauksina realisoitua Kelan ohjaus muodostaa tietynlaisen institutionaalisen järjestyksen. Ammatillisen kuntoutuksen palveluiden toteuttamiseen osallistuvien osapuolten oikeudet, velvollisuudet ja roolit määrittyvät tämän järjestyksen mukaisesti. Käytännössä palveluyksiköiden *arkitodellisuus* – kuten eräs haastateltu kuntoutustyöntekijä kuvaa – on kuitenkin institutionaalista järjestystä mutkikkaampi. Tämä saattaa johtaa tilanteeseen, jossa palvelun kuntoutujakohtainen mukauttaminen hankaloituu: “...Kelan standardeja kun ajattelee niin niissä on hirveän tarkkaan joskus laitettu tiettyjä kellonaikoja vaikka että kuinka pitkään täytyy nyt jonkun seuranta päivän tai seuranta käynnin kestää. Niin mä koen sen jotenkin hassuksi kun siihenhän käytetään se aika mitä tarvitaan [...] Jotenkin niissä standardeissa joskus kauhean sillai tiukasti tai miten sen nyt sanoisi että, jotenkin että ne ei ehkä tätä meidän arkitodellisuutta sitten [naurahtaa] sillai joustavasti ota huomioon.” (Omaohjaaja.)

Tunnustuksen kannalta palvelun tiukan standardoinnin riskinä on, että institutionaalisen järjestyksen mukaisesta toiminnasta tulee itsetarkoitus ja ammatillisen kuntoutuksen palvelusta ritualistinen toimenpide. Tällöin osallistuja saattaa kokea palvelun epätarkoituksenmukaiseksi suhteessa omiin tavoitteisiinsa, tarpeisiinsa ja kokemuksiinsa. Niemi (2015, 184) toteaa, että aktivointitoimenpiteet voivat joissain olosuhteissa epäonnistua autonomian tuottamisessa. Huonosti kohdennetut, ei-yksilölliset, byrokrattiset ja pakolliset aktivointitoimenpiteet edustavat Niemen mukaan todellista “epätunnustusta” (*misrecognition*). Erityisen ongelmallisina näyttäytyvätkin tilanteet, joissa henkilö kokee tulleen painostetuksi palveluun institutionaalisen järjestyksen mukaisen roolinsa nojalla, riippumatta omasta

kokemuksestaan:

”K: No sä jaksoit kuitenkin sen kolme päivää siellä [ammattillisessa kuntoutuspalveluyksessä] olla...”

H: No pakko, no pakkohan se oli [naurah-taa]. Jos minä olisin lähtenyt kesken sieltä niin ei minun kuntoutushakemusta oltai-si käsitelty enää. Et tällä lailla yhteiskunta pystyy sinut laittamaan selkä seinää vasten sulla ei ole vaihtoehtoa. Ja jos minä vastai-sinkin itse omasta elämästä mut kun minä vastaan neljän muun. Niin se on, sehän on pakko olla se säännöllinen tulo, että pystyy hoitamaan sitten kaikki muut.” (Palveluun osallistuja.)

Palveluprosessin eteneminen institu-tionaalisen järjestyksen mukaisesti ei tarkoita suoraviivaisesti osallistujien tarpeisiin vas-taavaa kuntoutusta. Prosessiin sisältyy myös ennalta määrittelemättömiä elementtejä, jot-ka voivat olla palvelun tarpeenmukaisuuden kannalta keskeisiä. Monet kuntoutumista edistävät asiat liittyivät aineistossa itsetun-non vahvistumiseen, itsevarmuuden kasvuun sekä kuulluksi ja ymmärretyksi tulemisen kokemukseen. Horisontaalinen, ei-institu-tionaalisesti välittynyt tunnustaminen tai Nie-men (2015) hahmottelema ”professionaali-nen tunnustaminen” mahdollistavat tämän kaltaisia, hoivan etiikkaan pohjautuvia kuntouttavia elementtejä. Professionaalisen tunnustamisen osalta voidaankin rakkauden sijaan puhua myös hoivasta (*care*). Hoivaan liittyy ajatus siitä, että palveluun osallistu-van henkilön hyvinvointi on olennaista hän-en kanssa työskentelevälle työntekijälle, ja henkilön yksilölliset ominaisuudet huomi-oidaan. Työntekijä toimii tällöin ”humaani-na kanavana” vertikaaliselle alaspäin suun-tautuvalle tunnustukselle. (Niemi 2015, 186.)

Johtopäätökset

Tunnustaminen ammatillisessa kuntoutuk-sessa liittyy siis sekä Kelan ammatillisen kuntoutuksen asiakkaaksi ottamisen käytän-töihin että kuntoutuspalvelujen prosesseihin. Potentiaalisen asiakkaan institutionaalista tunnustamista ja asiakkaaksi ottamista mää-rittävät kuntoutusjärjestelmän moninaisuus ja lait, ja niitä täsmentävät Kelan sisäiset

ratkaisukäytännöt sekä kuntoutujan rooliin liittyvät ajattelutavat. Institutionaalisesti vä-littynyt, rooleihin sidoksissa oleva tunnus-tus ja intersubjektiiivinen tunnustus voivat käytännöissä sekoittua. Kuntoutuspalvelun toteutuksessa tunnustuksen paikkoja mää-rittää erityisesti palvelun institutionaalisen järjestyksen ja palvelun kuntoutujakohtaisen tarpeenmukaisuuden välinen ambivalenssi. Voidaan ajatella, että instituutiot eivät kos-kaan voi luoda niin perusteellisia ohje- ja normiverkostoja, että ne kattaisivat kaikki mahdolliset tilanteet, joita ammatillisen kun-toutuksen parissa työskentelevät arjessaan kohtaavat (ks. Niemi 2015). Näissä ”väleissä” on ikään kuin mahdollinen paikka ei-insti-tutionaalisesti välittyneelle ja/tai professio-naaliselle tunnustukselle.

Myös palveluiden objektiiviseen ja sub-jektiiviseen vaikuttavuuteen liittyy ambiva-lenssia. Tämän tutkimuksen valossa palve-luiden subjektiivista vaikuttavuutta lisäävät kunnioittavat ja myötäelävät persoonien koh-taamiset työntekijöiden ja palveluun osallistu-vien välillä. Tätä ulottuvuutta on kuitenkin vaikea mitata olemassaolevin mittarein. Silti toimenpiteiden vaikuttavuuden mittaaminen vaikuttaa siihen, miten kuntoutus järjestetään ja millaiset resurssit sille annetaan (ks. Autti-Rämö & Salminen 2016, 16).

Sekä asiakkaaksi ottamisen käytännöissä että palvelun toteutuksen prosessissa näkyy viitteitä asiakkuuden normittamisesta. Rat-kaisukäytäntöihin ja palvelujen toteutusta ohjaaviin kuvauksiin on eksplisiittisesti ja implisiittisesti kirjoitettu sisään kuvauksia motivoituneesta, aktiivisesta ja juuri tietyllä tavoin toimintakykyisestä asiakkaasta. Näi-den määritelmien täyttyminen saattaa aset-tua sen ehdoksi, että ihmiselle myönnetään ensinnäkin asiakkaan rooli ja toisekseen ”oikeanlaisen” asiakkaan rooli suhteessa tie-tyn palvelun päämääriin. Kyse on siis sekä vertikaalisesta, ylhäältä-alaspäin, institu-tionaalisesti välittyneestä tunnustuksesta (kuka saa asiakkuuden) että persoonien tunnusta-misesta. Asiakkuuden myöntämisen käytän-töt ja palvelut voivat myös kytkeytyä toi-siinsa siten, että mikäli asiakkuuden ehdoksi määritetty ”valmis” motivaatio, kansalaisten potentiaali saattaa jäädä realisoitumatta. Tä-

män katsauksen aineiston perusteella motivaatio voi rakentua myös palvelun kuluessa. Tällöin muutoshalun prosessuaalisen ja vuorovaikutuksellisen luonteen huomiotta jättäminen saattaisi kaventaa institutionaalisen ja professionaalisen tunnustuksen mahdollisuuksia.

Tulosten merkitys: Kuntoutusjärjestelmässä on tärkeää tunnistaa, millaisiin työelämä- ja asiakasideaaleihin kuntoutuksen käytännöissä nojaututaan. Tämän katsauksen perusteella voidaan arvioida, että mikäli motivoituneen ja aktiivisen kuntoutujan ideaali ohjaa käytäntöjä, saattaa järjestelmän ja tuen ulkopuolelle jäädä runsaasti määrittelemätöntä asiakaskuntaa. Käytännön jatkohaasteena voidaan nähdä sen hahmottaminen, millaisia olisivat sellaiset ammatillisen kuntoutuksen ja kuntoutuksen asiakkuuden määrittelytavat, jotka mahdollistaisivat monitahoisten elämäntilanteiden ja monenlaisten persoonuuksien tunnustamisen.

**Kaisa Haapakoski, YTT, tutkijatohtori,
Jyväskylän yliopisto**

**Leena Åkerblad, YTT, PsM, tutkijatohtori,
Jyväskylän yliopisto**

Lähteet

- Autti-Rämö I, Salminen A-L (2016) Kuntoutumisen hyvät käytännöt. Teoksessa I Autti-Rämö, A-L Salminen, M Rajavaara, A Ylinen (toim.) Kuntoutuminen. Duodecim, Helsinki: 14–19.
- HE 128/2013. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sairausvakuutuslain sekä Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista annetun lain 6 ja 7 §:n muuttamisesta.
- Honneth A (1995) *The Struggle for Recognition. The Moral Grammar of Social Conflicts*. Polity Press, Cambridge.
- Ikäheimo H (2014) Persoonien tunnustaminen, inhimillinen elämänmuoto ja Marxin James Mill-muistiinpanot. Teoksessa H Ikäheimo, A Laitinen, J Saarinen & P Lyyra (toim.) *Sisäisyys ja Suunnistautuminen - Juhlakirja Jussi Kotkavirrälle*. SoPhi, Jyväskylä: 113–135.
- Isker M (2013) Recognition. Stanford Encyclopedia of Philosophy. Saatavilla: <https://plato.stanford.edu/entries/recognition/>. (Luettu 16.10.2017).
- Kela (2015) Kelan avo- ja laitospuotoisen kuntoutuksen standardi. Ammatillinen kuntoutus selvitys. Saatavilla: <http://www.kela.fi/documents/10180/1887882/150316+Ammatillinen+kuntoutus selvitys+.pdf/4718a381-3b6d-4fef-af1d-6adb86904f4c> (Luettu 23.1.2018).

- Kela (2016) Kelan avo- ja laitospuotoisen kuntoutuksen standardi. Yleinen osa. Saatavilla: <http://www.kela.fi/documents/10180/2272284/Yleinen+osa.pdf/f89a145c-5863-4176-889e-0f8e2b-f0cb95> (Luettu 16.10.2017).
- Kela (2017) Muutos-hanke. Saatavilla: <http://www.kela.fi/muutos-hanke> (Luettu 23.1.2017).
- Laitinen A (2002) Interpersonal Recognition: A Response to Value or a Precondition of Personhood? *Inquiry* 45, 4, 463–478.
- Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista 2005/566.
- Lehto J, Miettinen S (2013) Erillisistä osajärjestelmistä toimivaksi kokonaisuudeksi. Kuntoutuspolitiikan koordinaation edellytyksiä ja esteitä. Teoksessa U Ashorn, I Autti-Rämö, J Lehto, M Rajavaara (toim.) *Kuntoutus muuttuu – entä kuntoutusjärjestelmä?* Kelan tutkimusosasto, Helsinki, 34–44.
- Miettinen S (2011) Muutoksen mahdollisuus Suomen kuntoutusjärjestelmässä. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Niemi P (2014) Social Work and Recognition. Teoksessa H Ikäheimo, A Laitinen, J Saarinen & P Lyyra (toim.) *Sisäisyys ja Suunnistautuminen - Juhlakirja Jussi Kotkavirrälle*. SoPhi, Jyväskylä, 534–559.
- Niemi P (2015) The Professional Form of Recognition in Social Work. *Studies in Social and Political Thought*, 25, 174–190.